

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

JAUME DE PUIG I OLIVER

LA «REVISTA DE GERONA» I LA SEVA CONTRIBUTIÓ ALS
TEXTOS CATALANS ANTICS

El setembre del 1876 apareixia el primer número de la «Revista de Gerona», òrgan de l'«Asociación Literaria». La seva publicació, doncs, aviat complirà els seus primers cent catorze anys.

Com és sabut, tant l'«Asociación» com el seu òrgan periòdic documenten la incorporació de les comarques gironines al fenomen complex de la Renaixença. Recuperada la pau civil després de la darrera carlinada, es feia necessari de disposar d'un instrument de comunicació «para servir de intérprete a todos los amigos del saber, a fin de que reunidos en común acerbo los trabajos individuales sobre distintas materias, resultara en la práctica la verdad de aquel aforismo: 'ex diversitate partium oritur perfectio orbis'», deia Manuel Viñas en les pàgines de presentació (I, 1-2).

No ens toca a nosaltres de fer ara una valoració global de les aportacions que va fer la «Revista de Gerona» a la cultura del seu temps. Sí que importa de subratllar que és un esforç prou llarg i reeixit de la primera generació d'intel·lectuals gironins que tenen consciència de formar un grup i que es determinen a exercir com a tals. També és important de remarcar que a través de la «Revista de Gerona» es detecta una certa consciència d'unitat de les comarques gironines, i fins cal dir que l'àmbit d'aquesta unitat coincideix amb els límits geogràfics provincials, més que no pas amb cap altre tipus de límit, per exemple, els límits eclesiàstics, malgrat el pes que el bisbat gironí pren d'un cap a l'altre de la «Revista». De Blanes a Puigcerdà i de Colera a Santa Coloma de Farners, tots els historiadors, erudits i curiosos locals van tenir plana oberta a la «Revista de Gerona», la qual es convertia així en el primer instrument col·lectiu de recerca que apareix a les terres gironines. Com és natural, la mateixa obertura de la revista, circumscrita a un àmbit ben precís, determina el seu destí i la valoració que nosaltres li hàgim de donar.

Ens trobem, doncs, davant un instrument de divulgació i recerca d'implantació i vocació locals. Seria molt instructiu endinsar-nos en l'anàlisi d'aquesta vocació, estudiar si i com una determinada estructura político-administrativa —en aquest cas la provincial— té influència en l'eclosió d'unes determinades preferències i fins i tot d'una determinada metodologia de treball.

També podria ser útil intentar detectar la o les posicions de la «Revista» en relació amb la consciència nacional catalana i espanyola. Per desgràcia, aquest no pot ser el nostre objectiu avui. I és llàstima, perquè ja comença de ser hora que ens enfrontem amb les distintes generacions del passat que han fet coses útils, amb mentalitat crítica respecte a llur ideologia i també respecte a les ideologies plurals que ara sustentem. Un esforç crític d'aquesta naturalesa potser ens ajudaria a comprendre millor la ruta que hem de seguir per tal: a) de no equivocar-nos, com potser ells

en algunes coses es van equivocar; i b) de mantenir la necessària continuïtat d'una acció intel·lectual sense la qual no hi pot haver progrés en el coneixement i sense la qual la vida comunitària està condemnada a ser una caricatura d'ella mateixa.

Deixant, doncs, oberts una sèrie d'interrogants, ens centrarem en l'aportació de la «Revista de Girona» en el camp dels textos catalans anteriors al segle XIX.

Diem, d'entrada, que el tema és substantiu per ell mateix, car una llambregada ràpida als volums de la revista ens hi fa descobrir no menys de cent trenta articles relacionats amb textos catalans antics, ja sigui perquè ho són directament, ja sigui perquè s'hi refereixen, ja sigui perquè hi són traduïts. Diem també d'entrada que cercaríem en va en els volums de la revista la intenció de preocupar-se específicament d'aquests textos. D'una banda la revista reporta també molts textos posteriors a 1800 i, d'altra banda, el seu caràcter interdisciplinar exclou a priori una qualsevol especialització. Ara, el fet brut és que constantment ens trobem amb textos catalans antics, i això no pot deixar d'interpel·lar la nostra curiositat.

Si és veritat que la revista volia ser un òrgan per a vincular les inquietuds literàries, científiques i artístiques, com deia el seu primer títol, també ho és que l'element que hi pren més volada i el que en fa encara avui una eina de treball útil és la preocupació per la investigació històrica positiva. Fos quina fos l'ambició científica, literària o artística dels seus promotors, el fet és que, arrelada a Girona, ni el conreu de la literatura ni el de la ciència no són rellevants en la revista. En canvi, de seguida es forma al seu redós el que en serà el canemàs: un grup d'historiadors i erudits locals disposats a treballar sobre el material que havia arribat, intacte o mutilat, fins a ells i que, en la seva major partida, era encara desconegut o com a mínim inexplorat.

El Romanticisme i la Renaixença van potenciar a Catalunya l'interès per la història. Aquest interès no es va concretar encara, o ho va fer de manera molt imperfecta, en un programa semblant al que ja havien formulat i dut a terme parcialment els erudits catalans del segle XVIII (Jaume Caresmar, Jaume Pasqual, Josep Martí, Sulpici Pontich, Domènec Costa i Bafarull, Antoni Campillo, etc), consistent en una exploració a fons dels arxius de Catalunya, amb la creació d'instruments de treball que hi permetessin l'accés i un maneig còmode de la documentació. Entre la generació d'erudits del segle XVIII i els erudits catalanòlegs del segle XIX hi ha tres fets de gran importància: la Revolució Francesa i les Guerres Napoleòniques, amb els estralls i destruccions que causaren; el fenomen de la desamortització, mal conduït del tot en l'aspecte de la conservació del patrimoni històric, artístic i documental, almenys a Catalunya; i la publicació del *Viage Literario a las Iglesias de España* de Jaume Villanueva, i de la *España Sagrada* del P. Enrique Flórez i dels seus col·laboradors. El treball seriós realitzat en aquestes dues publicacions, molt facilitat i aplanat per les recerques anteriors dels erudits catalans setcentistes, serà un punt de partida per a continuar i ampliar la recerca històrica sobre base documental, al mateix temps que la pèrdua irreparable d'arxius i de biblioteques com a conseqüència de les guerres, dels incendis i de la incúria estatal, contribuirà a desvetllar en minories, cada cop més conscients del seu paper i de la seva força, l'amor per la documentació pre-

servada i la pruija de donar-la a conèixer, tant pel que representa com a valor intrínsec, com per la funció social que ha d'exercir la seva divulgació en ordre a desvetllar entre els seus destinataris la consciència del passat històric. A Girona, el passat històric sempre és fàcil d'evocar i, d'ençà dels setges napoleònics, el seu record és àdhuc feixuc. Aquesta circumstància atiarà encara més l'interès de l'erudit a furgar en el document històric.

Des d'aquest punt de vista, la «Revista de Gerona» representa també el final del desinterès o de la poca cura que la societat havia manifestat fins aleshores envers el seu patrimoni històric i documental. És extraordinàriament alligador de resseguir en la revista totes aquelles notes i notícies que hi van apareixent sobre troballes arqueològiques, revaloracions d'objectes artístics, restauració de retaules i d'objectes de culte, vigilància entorn de vendes irresponsables, etc., notes a vegades molt exigents i crítiques. Aquestes notes s'estenen també a l'estat i a la funció de les poques biblioteques i arxius públics existents. A través de totes elles es pot bastir una història de la vida cultural gironina, constatant que la insistència dels redactors de la «Revista» en aquests temes fou fructífera i és el primer graó gironí de l'avui ja llarga cadena que ha portat, no sense polèmiques ni ensopegades, a l'actual interès i moviment de tot tipus envers l'antiquària en totes les seves formes. Més encara, algunes de les notícies que s'hi troben són essencials per a la informació sobre col·leccions documentals catalanes, que més tard apareixeran en biblioteques públiques tant de Girona com de Barcelona i d'altres bandes.

Els autors que de manera habitual exhumen o treballen sobre documents catalans antics a la «Revista de Gerona» són sempre els mateixos, sense gaire renovació: Enric Claudi Girbal, director de la revista fins a la seva mort (personal i també de la publicació), Fidel Fita, Manuel Viñas, Joaquim Botet i Sisó, Emili Grahit, Francesc Viñas i Serra, Narcís Pagès, Josep Coroleu i Inglada, Josep Pella i Forgas, Josep Cortils i Vieta, J. Pasqual i Prats, Sinesi Sabater i Lledó, Josep Maria Martí, Julián de Chía, Josep Vives Ciscar, Josep Ametller, Pere Alsius, Josep Puiggarí, Josep Galceran i Andreu Sàbat. El tret que els uneix tots és que estan més o menys familiaritzats amb el mètode històric positivista. Al mateix temps, són tots localistes fins al moll de l'os. Amb més o menys d'encert, amb més o menys de preparació, saben que la història ja no és possible d'escriure sense el recurs constant al document i que aquest és l'únic punt de partida i l'única motivació vàlida de la curiositat històrica. A més, es troben que la documentació abunda i que ha estat poc treballada. Un altre tret comú és que en la llista hi ha individus de tots els racons de la província, amb alguna absència important, com és ara la de l'olotí Francesc Monsalvatge i Fossas, el qual menava la seva guerra documental particular amb la sèrie dels volums de les *Notícies històriques*.

La «Revista de Gerona», dèiem, conté moltes notícies sobre textos catalans antics i sobre les activitats que generen. D'antuvi hi ha notícies, que s'originen a Girona mateix o en l'àmbit provincial. Visites d'erudits catalans o estrangers a les biblioteques o arxius gironins (de Manuel i Pau Milà i Fontanals, Joaquim Rubió i Ors, Paul Meyer, Pierre Bonnasieux, I, 16; del P. Fidel Fita, XV, 376; de Pere Vidal, bi-

bliotecari de Perpinyà, XVII, 127; de Marià Aguiló i Fuster, XVII, 255; d'Antoni Rubió i Lluch, XIX, 128). No falten tampoc les notícies sobre l'estat i les millores que es van introduint en les biblioteques i en els arxius de Girona (Arxiu Capitular, IV, 159; Arxiu d'Hisenda, XIV, 288; Biblioteca Provincial, XIV, 224 i 288; XV, 96; i XVIII, 191; Biblioteca del Seminari, VIII, 224 i XII, 287).

Més interessants són les notícies sobre troballes o identificacions de textos. En X, 95 es dona notícia de la troballa d'un pergami jueu amb textos bíblics, amb motiu de l'enderroc d'una paret de la casa Burgués del carrer de la Força. A XI, 158, es dona notícia de la troballa, feta per Rudolf Beer, d'uns versos *De corpore Domini* de Renall, gironí del segle XI, cabiscol de la seu de Barcelona, en un manuscrit del Palau Reial de Madrid. A XIV, 288 es comenta la troballa a la biblioteca del Seminari d'un manuscrit del segle XV del *Regiment de prínceps*, de Francesc Eiximenis. També es pot seguir en la «Revista» tot el procés de la compra per part de la Diputació de Barcelona, de la importantíssima biblioteca musical de Joan Carreras i Dagas, amb les visites que Felip Pedrell va fer a la Bisbal a casa del musicòleg: XIV, 95 i 224; XV, 96; XVI, 128 i 159. En aquest darrer volum s'informa que la col·lecció fou adquirida el 1892 per vint mil pessetes. També es registra la compra del manuscrit *Privilegi i ordinacions de la Taula de Girona* (1453-1603) per part de la Comissió Provincial de monuments històrics i artístics, XVI, 351-352. En realitat, no hi ha massa moviment, però el que hi havia era certament detectat i comentat per la «Revista». En algun cas, com en el de la troballa del pergami hebreu de casa Burgués, la «Revista» es preocupa en el volum següent d'editar-lo i d'estudiar-lo, senyal de l'interès amb què es va fer el seguiment de la descoberta.

La «Revista de Girona» va donar, com és natural, una gran importància a la bibliografia gironina i catalana en general. En aquest aspecte, els escrits que hi trobem referents a textos catalans antics, als seus autors i a d'altres circumstàncies, és abundant. Enric Claudi Girbal comenta a I, 112-113, les *Notes sur trois manuscrits* de Manuel Milà i Fontanals, publicades a la «Revue des langues romanes» de Montpeller, on feia referència a les obres de Cerverí contingudes en el ms. Gil, aleshores encara en mans particulars, entrat a principis de segle a la Biblioteca de Catalunya, avui ms. 146. El mateix Girbal escriu en el mateix volum la recensió de l'obra del P. Fidel Fita i Colomer, *Los reys d'Aragó y la Seu de Girona des de l'any 1462 fins al 1482* (I, 113-115). En II, 281-283, Josep Ametller comenta un imprès gironí del XVII, *Certamen poético que con motivo de la canonización de S. Ignacio de Loyola y S. Francisco Javier, y de la beatificación de S. Luis Gonzaga se celebró en la ciudad de Gerona en 1622*, acabat de publicar per Emili Grahit i Papell. Del mateix Josep Ametller hi ha la recensió de *El inquisidor fray Nicolás Eymerich*, del dit autor Emili Grahit (III, 33-38). Enric Claudi Girbal comenta extensament en el mateix volum tercer, 328-333 i 368-372, l'obra *El Gerundense y la España Primitiva* del P. Fidel Fita i Colomer. Joaquim Botet i Sisó hi recensionia les *Ordinacions y bans del Comtat d'Ampúries* d'Andreu Balaguer i Merino, 448-450. Botet comenta també a IV, 37, *Las Damas d'Aragó* de S. Sanpere i Miquel. A V, 121-135, Enric Claudi Girbal dona una bibliografia de llibres d'història gironina des del 1623 fins al 1881, acompanyada d'una

relació «inèdits», és a dir, de llibres manuscrits, alguns perduts, d'altres guardats a l'Arxiu Històric Municipal, a la biblioteca de la Catedral i en mans de particulars. Com a notícia bibliogràfica podem considerar també la informació relativa a la lectura del treball del P. Fidel Fita a la «Real Academia de la Historia» sobre el text de les Corts de Barcelona de 1130, trobat dins un còdex de la catedral de Barcelona, VIII, 30-31. A la pàgina 96 del mateix volum es dona notícia de l'edició de la *Història de Valter i Griselda*, de Francesco Petrarca, en la traducció catalana de Bernat Metge, a cura de Marià Aguiló. C. Cardellach i Anfruns recensionen *Tossa. Noticias sobre la historia, tradiciones y costumbres de esta villa y su término* d'Enric Claudi Girbal, a IX, 89-91. A XII apareixen diverses col·laboracions de caràcter bibliogràfic: notes d'Enric Claudi Girbal sobre el *Cronicón mayoricense* d'Alvar Campaner i Fuertes, 175-176; *Manuscritos catalanes de la biblioteca de S. M. el Rey*, de Jaume Massó i Torrents, 176; *Inscripción hebrea* (d'un plat del comte de Peralada), de Delfí Donadiu i Puignau, 256; volum I de *Bandos y bandoleros en Gerona*, de Julián de Chía, 288, continuant a XVI, 63 i 96. A XIII, 160, es recensionen *Mostra dels escrits en prosa y en vers del Rvnt. Dr. Francesch Vicens Garcia, Rector de Vallfogona, precehida d'algunes notícies biogràfiques del autor*, de Ramon Corbella; en el mateix volum es dona notícia que, sota l'epígraf *Secretas inteligencias entre Cataluña y Francia*, Celestí Pujol i Camps ha publicat en forma d'opuscle una nota preliminar al tom II de la *Crònica* de Miquel Parets, que edita la «Real Academia de la Historia», 223. En el mateix volum XIII es dona notícia de l'obra *Epistolario del cardenal gerunden-se D. Fray Benito de Sala y de Caramany, obispo de Barcelona*, d'Enric Claudi Girbal, 256. Al XIV, 64, s'anuncia que Conrad Müller publicarà una col·lecció de variants del mapa-mundi dels manuscrits dels *Commentaria in Apocalypsim* de Beat de Liébana, i de les gestions que es fan perquè aquesta publicació reculli el mapa-mundi de l'exemplar de la catedral gironina. Més avall, 191, es dona notícia de la publicació d'una conferència de Francesc Bofarull i Sans, en la qual parla llargament del mateix manuscrit. A les pàgines 134-138, Botet i Sisó recensionen el volum II de la *Història de Catalunya*, d'Aulèstia i Pijoan. Més avall, 159, es dona notícia de la publicació de *Besalú. Su historia, sus condes, su obispado y sus monumentos*, de l'esmentat Monsalvatje. A XV es dona notícia de la presentació a la «Real Academia de la Historia» del volum tercer de la *Crònica* de Miquel Parets relativa a la Guerra dels Segadors (*De los muchos sucesos dignos de mención que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña entre los años 1626 a 1660*), feta per C. Pujol i Camps, 31-32, i del segon volum del llibre *Besalú* del dit Monsalvatje, 31, recensionat per Botet i Sisó, 97-106. Del mateix Monsalvatje, J. Botet recensionen el volum tercer de les *Noticias Históricas. Santa Pau y lugares que componían su antigua baronía*, XVI, 122-126. Al mateix XVI, 32, es dona notícia de l'obra de Jaume Collell, *Episcopologio de Vich de Joan Lluís de Moncada*. A XVII, 31, hi ha notícia que Miquel Torroella i Plaja publica unes *Observaciones a la «Historia del Ampurdán» por D. José Pella y Forgas*. En aquest volum es dona notícia de *La musa latina en Montserrat*, de Jaume Collell, 128, i del volum quart de les *Noticias Históricas* d'En Monsalvatje, 191. Al mateix volum XVII, 223, es recensionen el *Romancer popular de la terra catalana*, I, de Marià

Aguiló i Fuster. Al XVIII, 246 i 370-371, es dona notícia i es recensiona *El Vizcondado de Bas*, del conegut Monsalvatje i el *Catálogo de la Biblioteca del Casino Gerundense*, de J. Pasqual i Prats, 371-372.

Tampoc no mancaran a la «Revista» els estudis sobre manuscrits. No és pas que en aquest aspecte la publicació faci aportacions essencials. Som ben lluny de l'esperit organitzador i de la curiositat científica d'un Léopold Delisle que a Catalunya, en certa manera, encara són per estrenar, malgrat alguns intents aïllats de posar ordre en aquest sector de la documentació antiga.

El primer treball que hi trobem és el de Francesc Viñas i Serra, i es refereix a un manuscrit de la catedral de Girona, que conté un *Dels officis*, de Francesc Eiximenis (és la *Doctrina compendiosa de viure justament e de regir qualsevol offici públich realment e diligent*) i el *Libre de bones costumes dels hòmens e dels officis dels nobles o del joch dels esquachs*, traducció catalana incompleta —manca el final de la tercera part— del llibre de Jaume de Cessoles sobre el joc dels escacs, del qual es donen algunes petites mostres, III, 85-101. A IX, 353-357, Enric Claudi Girbal dona a conèixer l'estat de la qüestió sobre la *Bíblia* de la catedral gironina, anomenada de Carles V (de França), depenent dels estudis de Paul Meyer i de les notícies que, des d'Itàlia, Pio Rajna li fa arribar sobre el miniaturista Bernardí de Mòdena. En aquells moments, Enric Claudi Girbal encara no podia saber que aquesta *Bíblia* havia pertangut a Benet XIII, cosa que ha demostrat fa poc Josep Perarnau (vegeu ATCA, 6 (1987), 295). El mateix E. C. Girbal, a X, 65-71, estudia i transcriu les dues butlles papals en paper, una de l'any 891 i l'altra del 897, que es conserven a la catedral de Girona. En el mateix volum, 142-150, Francesc Viñas i Serra dona notícia d'un manuscrit propietat del bibliòfil gironí Josep de Burgués, en el qual es conté el *Tractat de manescalia dels cavalls*, de Bernat de Casses, ciutadà de Girona, escrit el 1496, en còpia de Gabriel Llätzer de Sitjar, acabada el 14 de juliol de 1544. En XI, 112-120, es tradueix l'article, publicat dins la «Bibliothèque de l'École des Chartes», XLVII (1886), 637-645, per August Brutaills, sobre la *Bíblia* de Carles V, les butlles papals en paper, el *Beatus*, la col·lecció canònica i conciliar gironina i l'evangeliari del segle XII. En el mateix volum, 289-293 i 340-350, E. C. Girbal dona a conèixer algunes poesies del rector de Garriguella, poeta de principis del XVIII, maulet i més o menys vallfogonenc; tals poesies provenen d'un manuscrit intitulat *Plech de varias poesias catalanas*, que el prevere Anton de la Peña Guillén va comprar en una llibreria de vell a Barcelona i posteriorment va donar a E. C. Girbal. En XIII, 13-24, s'hi transcriuen els paràgrafs que l'arqueòleg José Ramón Mérida va dedicar al *Beatus* en el seu article *Las artes retrospectivas en la Exposición Universal de Barcelona*, publicat a «La Ilustración Española y Americana» (1888), 299-302, 339-342 i (1889), 99-101, 115-118 i 127-130. Més avall, 354-363, dona notícia d'un manuscrit trobat «entre una balumba de papeles», el *Cançoner de Nadal*, del segle XVI, de mossèn Bartomeu Rovirola, capellà de Riudellots, i en publica nou poemes; actualment, aquest és el ms. 111 de la Biblioteca de Catalunya, ingressat a principis de segle com a donatiu de Jaume Massó i Torrents. En XV, 359-364, i XVI, 356-363, s'acaben de publicar les poesies d'aquest cançoner, que fou novament editat el 1906 com a volum V del «Re-

cull de textos catalans antics».

L'únic estudi sobre algun arxiu és publicat a VIII, 249-253, 276-280, 321-328, 353-362, i IX, 1-6 i 74-78, on Josep Cortils i Vieta estudia l'arxiu municipal de Blanes, esmentant la tradició local que el comte d'Espanya, de sinistra memòria, es va endur la major part dels còdexs i dels lligalls que el formaven, i publica diversos extractes de notícies, totes del segle XVIII, llevat de les últimes, que ja són del 1823.

En el volum XV hi ha una curiosa polèmica sobre un joc de cartes català del segle XV. S'inicia la polèmica amb la inserció de la traducció de l'article de Josep Puiggarí, publicat a «L'Avens literari artistich científich», (1908), 65-72, el qual desvetlla a l'acte la reacció de Josep Brunet i Bellet, qui en *Cuatro palabras sobre la hoja de un juego de naipes encontrados en Gerona por don Enrique Claudio Girbal*, discuteix els arguments de Puiggarí a favor de la catalanitat del joc de cartes, 108-118. A 129-135, Puiggarí contraataca la posició de Brunet. El to de la polèmica és alt i fa l'efecte que cap dels dos oponents no té arguments decisius ni a favor ni en contra, la qual cosa no obsta perquè es repassin l'un a l'altre cruament.

En aquest ordre de coses, hem d'esmentar dos articles d'Enric Claudi Girbal. El primer, *Introducción de la Imprenta en Gerona*, III, 1-5, parla de l'edició del *Memorial del peccador reemut* de Felip de Malla, del 1483, feta per Mateu Vendrell; de les *Flors de costums o de virtut*, estampades a Girona per Joan Valdés el 1497; i de les *Cobles molt devotes*, de mossèn Bernat Estrús, impreses per Baltasar Avella el 1501. A V, 1-11, en l'article *Tipógrafos y bibliopolas gerundenses*, estableix una primera llista d'impressors que va de Mateu Vendrell (1483) a la Vda. Franquet (1878). En aquest segon treball parla també del *Doctrinale* d'Alexandre de Villa Dei, imprès per Baltasar Avella a Girona el 1502.

No és pas sense recança que ens veiem obligats a dir que la «Revista» no és massa afortunada en el tractament de les qüestions relatives a manuscrits, altres documents antics i història de la impremta. Es té la impressió que hi ha més interès i afecció apassionada, a vegades de neòfit, que no pas competència i coneixement dels temes. En canvi, cal reconèixer que l'esperit crític dels redactors els allunya, encara que no a tots ni de la mateixa manera, d'afirmacions sense cap base. Hi trobem, més que errors, pobresa de percepció de les realitats. Aquest fet potser era acceptat amb franquesa i d'aquí vindria l'interès a traduir treballs d'altri i a donar notícia de les recerques, tanmateix ben parcials, dels pocs que, dins el país o fora, s'aventuraven a estudiar el nostre passat documental.

Hem de dir també, en descàrrec d'ells, que a la Girona del seu temps era del tot impossible de trobar els instruments de treball indispensables que haurien permès un tractament més adequat dels materials que exhumaven o als quals es referien. Ponderant una cosa amb l'altra, doncs, el balanç no ha d'ésser considerat del tot negatiu, entre d'altres raons, perquè encara avui els instruments de treball que van mancar als homes de la «Revista» segueixen mancant a Girona.

La major part de treballs amb aportació de textos catalans antics, que apareixen en la «Revista», són estudis d'història. Aquí abunden la qualitat i la quantitat, d'acord amb el que dèiem al principi: els arxius eren curulls, eren a mà, eren relativament

inexplorats. I la major part de col·laboradors de la «Revista» eren o historiadors professionals o gent molt integrada dins els corrents històrics positivistes.

De fet, la «Revista» s'obre al número i volum I amb un article d'Enric Claudi Girbal, *Nuevos datos y aclaraciones para ilustrar la genealogía de don Juan I de Aragón y especialmente la serie de los duques de Gerona*, en el qual cita un document, desconegut fins aleshores, del 12 d'octubre del 1388, provinent de l'Arxiu de l'Hospici de Girona, armari de pergamins (3-7). En el mateix volum, el mateix autor publica un article, *Origen del condado de Solterra* (117-124, 149-154 i 185-194), on, a més de l'executòria del títol de comte de Solterra a favor de Joan de Sarriera (20 agost 1671), publica les cartes que el pare i un oncle seu, Dídac i Miquel de Sarriera i de Gurb, van escriure a la seva família des del moment que foren empresonats, 15 de maig de 1652, com a sospitosos de conspirar a favor del rei Felip IV, fins al moment de la seva execució capital a Vic, el 22 de juny següent, amb alguna documentació complementària, tot provinent de l'arxiu de la casa de Solterra, avui conservat a la Biblioteca de Catalunya i en part a la Kongelige Bibliotek de Copenhague. Val a dir que aquesta brevíssima correspondència és d'un gran interès i dramatisme, talment que mereixeria els honors d'una edició divulgadora, en un moment en què els estudis sobre el barroc literari català sembla que es troben en bon camí.

En el mateix volum, Botet i Sisó publica un document de la comtessa d'Empúries, del 28 de setembre del 1680, en el qual dóna llicència per a edificar l'església de l'Escala, i un altre en el qual es dóna fe de la col·locació de la primera pedra, tots dos provinents d'un llibre de baptismes de la parròquia de Sant Martí d'Empúries, 217-220.

A II, 410-420, 449-458 i 500-509, Josep Coroleu i Inglada s'ocupa de *El condestable de Portugal, rey intruso de Cataluña*, al llarg del qual va inserint diversos documents de l'ACA, fins a vint-i-tres. A III, 80-83, E. C. Girbal posa en relació la crònica en àrab, intitulada *Crònica dels reis francs*, escrita pel bisbe de Girona Gotmar i dedicada a Hakem II de Còrdova, amb dues pedres sigil·lars, que havien format part del frontal donat per les comtesses Ermessendis i Guisla, les quals pedres porten sengles inscripcions àrabs, i amb l'arqueta aràbiga, amb inscripció cúfica, manada fer per Hixem, fill de Hakem II, peces conservades fins avui a la catedral gironina. En el mateix volum, Narcís Pagès publica un document intitulat *Lo sacho de Roses y de Palamós*, escrit pel notari Antic Brugarol i Codina, de Palafrugell, l'any mateix del fet, el 1543, conservat en un manual d'escriptures del 1542 i 1543 del dit notari, i dóna a conèixer d'altres documents palamosins referents a desastres soferts per la vila de mà dels turcs, 133-140. A IV, 359, és publicat anònimament un document del 1421, en el qual es relata una inundació de l'Alt Empordà l'octubre d'aquell any; el document prové d'un manuscrit intitulat *Notabilium rerum diversarum* del notari de Castelló d'Empúries, Onofre Caxàs, que era en poder de J. Botet i Sisó.

En V, 17-23 i 48-57, Josep Cortils i Vieta dóna notícia de diversos privilegis atorgats a la vila de Blanes a partir del 1373, amb textos extractats o traduïts del català

al castellà. Més avall, 201-208, publica el reglament i ordenances del forn comú de Blanes, establerts pel comte de Cardona el 1482. Més avall, 305-317, publica unes *Ordinacions de la vila de Blanes*, del segle XV. Després ofereix en castellà, 329-337, la tarifa dels salaris de les escrivanies, notaries i tribunals del vescomtat de Cabrera i de Bas, atorgada per Bernat de Cabrera el 1460. Finalment, 450-458, transcriu una sentència arbitral sobre drets i deures de la rectoria de Blanes, de principis del XV, instigada pel rector Bernat Boades. S'entén que tots aquests documents els trobà a l'arxiu de la parròquia de Blanes. En el mateix volum, 62-67, Botet i Sisó publica un document del 26 de novembre del 1503, regalat pel president de la «Societat Econòmica» de Barcelona, a la «Societat Econòmica Gironina d'Amics del País», del qual no hi ha còpia ni exemplar a l'Arxiu Històric Municipal de Girona, pel qual Ferran II atorga diversos drets als habitants de la vegueria i batllia de Girona. En el mateix volum, 361-374, i sota el títol *Las ferias de Gerona (notas históricas)*, Botet i Sisó exhuma diversos documents de l'Arxiu Històric Municipal referents a la data de celebració de les fires, del 1283 al 1801.

En VI, 25-30 i 47-51, Josep Cortils i Vieta publica el text de la *Tabba* (o taula) *de les imposicions de la vila de Blanes*, de la primera meitat del segle XV. Narcís Pagès hi publica l'article *Fundación de Palamós*, 83-94, en el qual transcriu un document de Pere el Gran, del 16 de juny del 1277, conservat a l'ACA, especialment important per a la municipalitat de Palamós. Més avall, 146-151, publica el text de la còpia d'un privilegi del mateix Pere el Gran, datat l'octubre del 1293, que l'autor anomena carta-pobla, l'original del qual es troba a l'arxiu municipal palamosí. En aquest mateix volum, J. Pasqual publica íntegra la *Historia del colegio de Gerona en Montpellier*, escrita pel dr. Cristòfor Thomàs el 1797 (173-182). En *Noticia sobre los antiguos gremios y cofradías de Gerona*, 213-224, 229-238 i 265-269, Enric Claudi Girbal estudia breument els gremis gironins i publica les ordinacions del de picapedrers, fusters i ballesters (7 juliol 1419), el privilegi concedit per Ferran II a la confraria dels Sants Màrtirs (26 novembre 1480), les ordinacions de la confraria de metges, apotecaris i barbers (28 octubre 1379) i les de la confraria de sastres i pelleters (23 octubre 1387).

En VII, 23-27, E. C. Girbal publica un document sobre el bisbe Ènnec de Vallterra, privilegi d'absolució a qui contribueixi a la croada manada predicar per Benet XIII a favor de Constantinoble. Josep Cortils i Vieta hi tradueix del català al castellà, 51-57, una acta dels jurats de Blanes, del 16 de gener del 1645, en virtut de la qual es funden tres capellanies per a l'ensenyament públic. En l'article *Recuerdos de Puigcerdà*, 42-45 i 80-83, Josep Maria Martí transcriu una nota de l'any 1426 sobre terratrèmols al bisbat de Girona, procedent de l'arxiu de la casa Solterra, i dues altres de procedents del *Dietari* de la vila de Puigcerdà, de l'any 1428, totes dues relatives a un episodi de les corts de Montsó sota Felip II (1585). A 46-49, E. C. Girbal extracta diversos documents dels segles XIV i XV sobre esclaus, provinents alguns de l'Arxiu de l'Hospici i els altres del de Protocols. Julián de Chía publica *La festividad del Corpus en Gerona. Notas históricas*, on transcriu documents de l'Arxiu Històric Municipal dels segles XIV i XV (114-124, 137-150 i 185-189). Josep Cortils i Vieta, sempre atent a Blanes i al seu arxiu parroquial, publica el text d'una moratòria ator-

gada als blanencs per Lluís Enríquez de Cabrera el 2 d'abril del 1541, 213-217. Finalment, Emili Grahit començà a publicar en aquest setè volum, 313-319 i 345-353, continuant al VIII, 21-29, 37-48, 84-94, 100-110, 173-182, 212-220, 240-248, 260-271, 303-313 i 330-338; i a IX, 8-19, 40-52, 108-118, 136-145, 165-174, 237-245 i 272-282, una biografia del cardenal Joan de Margarit, amb molta documentació de la «Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón», de l'obra del P. Fidel Fita, *Los Reyes d'Aragó y la Seu de Girona*, i amb aportacions dels arxius gironins.

En VIII, Josep Cortils i Vieta ofereix diverses notícies, extractades o traduïdes del català al castellà, gairebé totes del s. XVIII, de les restes de l'arxiu de Blanes, 249-253, 276-280, 321-328 i 353-362, continuant a IX, 1-6 i 74-78, encara que en aquestes darreres pàgines, els textos ja són del segle XIX. De tots aquests textos, el més complet i donat íntegrament en català, és el *Vot o prometensa a Nostra Senyora del Vilar*, del 1795.

En IX, E. C. Girbal publica *El peregrino de Tossa*, amb extrets de notícies d'una *Consueta de Tossa* i una altra de Santa Coloma de Farners, ambdues del segle XVIII, 22-28. Botet i Sisó, 33-38, sota el títol *Inundaciones en Riudellots de la Selva*, dona un llarg extret de la *Consueta o llibre de consuetuds stablertas en la iglesia y Parroquia de Sant Esteve de Riudellots de la Selva y Vegueria de Gerona, Principat de Catalunya, principiat al 1 de Janer 1763 Per mi, Joan Calderó, Obtenedor de la sacristia curada de ella des del dia 4 Juny 1728 a esta part*, conservada manuscrita en la parròquia i recentment publicada, en la qual es parla d'una gran inundació que s'esdevingué els dies 16 i 17 d'octubre del 1763. Més avall, 155-156, Botet transcriu un altre fragment d'aquesta *Consueta*, en el qual s'expliquen les caresties i misèries que assenyalaran l'any 1764. El mateix Botet tradueix més avall, 199-211, un article de Mr. Ch. Baudon de Mony, publicat en el volum XLVI de la «Bibliothèque de l'École des Chartes» sobre els orígens històrics de la qüestió andorrana, en el qual l'autor defensa la sobirania exclusiva del bisbe de la Seu d'Urgell sobre Andorra, al·legant que els senyors de Caboet, a través dels quals els Castellbó i més tard els Foix pogueren retreure drets sobre les Valls, eren purs feudataris de la seu urgellenca, i publica un document del 19 de juliol del 1159, del volum I del *Cartulari dels arxius d'Urgell*, n. 936, que abona aquesta opinió. Més avall, 246-254, Botet transcriu i tradueix del llatí al castellà el testament del bisbe Eribau d'Urgell, successor de sant Ermengol, del 29 d'octubre del 1041, segons document conservat a l'Arxiu de l'Hospici de Girona, caixa 10, perg. n. 40. En l'article *Fundaciones benéficas en Blanes*, 225-235, Josep Cortils i Vieta transcriu un document del segle XV sobre l'almoïna del pa de la parròquia, que procedeix de l'arxiu parroquial, i segueix les ordinacions del forn, ja conegudes.

En X, 289-295, 327-337 i 353-359, E. C. Girbal publica *Del culto y fiesta de la Inmaculada Concepción en Gerona*, on, a més de citar diversos documents antics reportats pel P. Fidel Fita en l'obra *Panegírico de la Inmaculada Concepción. Memoria y colección diplomática sobre el título II, Lib. I de las Constituciones de Cataluña*, fa un ampli ús de la *Relación sumaria de las fiestas que la ciudad de Gerona á hecho*

en honra de la Inmaculada concepción de la Virgen Madre; con ocasión del juramento de su Universidad, y establecido decreto de defendella.- Con licencia. En Gerona. En la Empronta de Gaspar Garrich. Año 1619, 8 p. sense numerar, i esmenta altra documentació gironina, principalment eclesiàstica, del segle XVII.

En XI, 257-264, dins l'article *La casa del Temple de la encomienda de Ayguaviva*, E. C. Girbal publica el text d'una *Instructa* del segle XVIII, relatiu a aquesta i a d'altres comandes del bisbat de Girona.

En XII, 161-163, Botet i Sisó transcriu un document del *Cartoral de Carlemany* de l'Arxiu Diocesà de Girona, del 24 febrer 986, relatiu a la presa de Barcelona per Almansur.

En XIII, sota el títol de *Miscelánea Histórica*, E. C. Girbal reproduïx alguns documents històrics compilats per Jeroni Pujades, ara a la Bibliothèque Nationale de París, Fons Baluze, sota el nom de *Flosculi*, donats a conèixer el 1881 per Alfred Morel Fatio dins la «Revista de Ciencias Históricas». La primera sèrie d'aquests documents, 49-61 i 74-84, és constituïda per extrets del segon llibre de «Cartes dels Jurats de Girona», del 1425 al 1428, doblement estimables, perquè el llibre copiador de cartes dels anys acabats d'esmentar ha desaparegut (1425-1428). Després reproduïx una relació d'Alexandre de Cartellà, segle XVII, sobre catalans distingits a causa del seu valor, 116-125, d'altres cartes del mateix Cartellà a Jeroni Pujades, 140-148, sobre records i curiositats històriques, i algunes de Joan Baptista Pont al mateix Pujades sobre temes històrics catalans, 164-168. E. C. Girbal publica encara en el mateix volum, 179-191, 214-219, 248-255 i 269-272, l'opuscle *Relación de las fiestas hechas en Girona a 31 de Julio y 1 de Agosto de la Beatificación del B. P. Ignacio, fundador de la Compañía de Jesús, este año de 1610*.

En XIV, 62-63, sota el títol *Curiosidades*, és publicat un cartell d'indulgències de Berenguer de Pau (1481-1506), el manuscrit del qual es conserva en l'Arxiu de l'Hospici. En nota, es transcriu la primera pàgina del llibre segon de negocis de l'Hospital de Santa Caterina (1486-1491). Més avall, 92-94, es publiquen dos documents provinents de l'Arxiu de l'Hospici Provincial: una època de la reina Violant, firmada al paborde de l'Almoïna del Pa (1429), i un del temps del setge de la reina Joana Enríquez a la Força de Girona (1462). A 161-168, 193-200 i 247-254, Francesc de Bofarull publica un estudi sobre el castell de Santa Caterina de Torroella de Montgrí, amb un apèndix on transcriu quatre documents d'ACA. A 297-303, Josep Ametller escriu *De la orden aragonesa de la Jarra y la Estola*, on transcriu un fragment datat a Gaeta el 12 febrer 1436, provinent del *Memorial de les noves que deu comptar Gacull al bisbe de Lleida*, contingut a l'ACA, Canc., reg. 2694, del temps de Joan II. A 326-328, Botet i Sisó publica *Notas históricas. Fundación del Santuario de San Miguel cerca de Gerona*, i transcriu el document d'autorització expedit per Alfonsello el 23 maig 1451, conservat en el volum *Quesitoriorum de diversis annis*, de l'Arxiu Diocesà de Girona. A 353-355, E. C. Girbal descriu dos segells gironins del segle XIII, conservats a l'arxiu de Santa Maria dels Turers, de Banyoles, l'un del bisbe Pau de Castellnou (1254-1279) i l'altre del capítol de la catedral de Girona. Finalment, Botet i Sisó publica, 366-368, *Armamento de una galera para defender de piratas la*

costa de Catalunya, on reproduïx una inscripció del segle XVI de l'església parroquial de Pineda i un document del bisbe Joan de Margarit, en el qual recomana als diocesans de cooperar a l'ordre donada per l'Emperador de fortificar el port i la vila de Roses (1543).

En XV, 1-5, Botet i Sisó publica un document del 19 octubre 1452, extret del *Quesitoriorum...* acabat de citar, en el qual es fa referència a la torre de guaita de Sant Feliu de Guíxols, i a l'adjacent ermita de Sant Elm, i un altre de 28 juny 1376, procedent del «Registrum litterarum» del bisbe Bernat de Montrodon. En l'article *Gerona bajo la dominación francesa de 1640 a 1652*, 33-40, 82-95, 121-127, 152-158, 169-178, 201-209, 246-254 i 260-264, Emili Grahit publica molts documents dels «Manuals d'Acords» de l'Arxiu Històric Municipal de Girona, i algun extret de la *Crònica* de Jeroni del Real. A 47-53, Botet publica un altre document del repetit *Quesitoriorum...*, del 10 gener 1453, sobre la torre i el suposat monestir de les Illes Medes. A 137-148, ell mateix publica l'acta de consagració i de dotació de l'església parroquial de Lloret de Mar, del 28 gener 1079, provinent del *Llibre Verd* de l'Arxiu de la Catedral de Girona, i d'altra documentació relativa a la mateixa església, un dels quals documents prové del ja esmentat *Quesitoriorum...*, del 19 d'agost 1455, i altre de l'arxiu municipal de Lloret de Mar, del 21 desembre 1509, contracte per a la construcció de l'església actual. Sobre l'hospital de Lloret, Botet publica dos documents, un provinent del *Quesitoriorum...*, del 4 març 1445, l'altre del 18 setembre 1460, procedents de l'arxiu municipal de Lloret. A 185-190, 212-218 i 276-282, publica Botet un manuscrit de propietat particular sobre la rendició del castell de Figueres l'any 1794. En l'article *Señores del castillo de Campdorà*, 225-234, Botet dona notícia d'alguns documents medievals i publica el d' infeudació del castell de Campdorà a favor de Joan Campmany, de Girona, feta per Ferran II, el 27 setembre 1496, i un de la batllia de Girona, del 26 novembre 1675, sense esmentar-ne la procedència. Finalment, 257-259, ell mateix publica un altre document del dit *Quesitoriorum...*, del 10 juliol 1401, sobre la construcció de la capella de la Font Santa de Jafre. E. C. Girbal reconstrueix l'abaciologi de Sant Pere de Galligants, completant les notícies de Jaume Villanueva, Enrique Flórez i Narcís Blanch i Illa, gràcies als documents de l'Arxiu de l'Hospici Provincial, i a una lectura atenta de les laudes sepulcral dels abats del dit cenobi gironí; en total, Girbal hi afegeix nou abats, 353-358. Encara hem de fer esment d'un document del «Registrum litterarum», del 1368 al 1387, que publica traduït del llatí al castellà Josep Galceran en el seu article *El santuario de Santa Cristina de Lloret*, 347-349 i 365-374.

En XVI, 23-30, 53-62, 84-91 i 101-108, Emili Grahit publica *El sitio de Gerona en 1653 (extracto de documentos inéditos)*, confegit sobretot amb textos de la *Crònica* de Jeroni del Real i amb documentació de l'Arxiu Històric Municipal de Girona. Més avall, 209-222, 248-254, 279-287, ell mateix publica *Noticias para la historia de Gerona de 1653 a 1675 (extracto de documentos inéditos)*, on continua inserint documents de l'Arxiu Històric Municipal gironí, procedents dels «Manuals d'acords» i de la *Crònica* de Jeroni del Real. Botet i Sisó, 262-272 i 326-340, publica tres documents sobre Maçanet de la Selva, un del 19 desembre 1213, un altre del 7 novembre

1258 i el darrer de l'1 d'agost 1575, relatiu sobretot a la família Cartellà. En el mateix volum, 273-276, E. C. Girbal publica un document de concessió d'indulgències, del 23 maig 1446, per part del bisbe Pere d'Urrea, procedent del tantes vegades esmentat *Quesitoriorum...* Finalment, Grahit inserta en l'article *El sitio de Gerona de 1675* diversos extrets de la *Crònica* de Jeroni del Real, 289-293.

En XVII, 15-30, 54-62 i 82-94, Emili Grahit segueix extractant i reproduint textos dels «Manuals d'Acords» gironins entorn del setge del 1684. A 236-244, 262-271 i 294-301, és transcrita l'obra d'Andreu Sàbat (c. 1676), *Llibre de la verge Reyna y Màrtir Santa Catharina Alexandrina; y de sa santa Casa en la Montanya de Montgrí y en la vall de aquella dit font Aribosa construhida*, manuscrit inèdit, a cura de Joan Baptista Ferrer.

En XVIII, 23-30, 54-62 i 86-92, Emili Grahit continua extractant i reproduint textos dels «Manuals d'Acords» gironins, ara entorn del setge del 1694. Sobre esclaus, E. C. Girbal publica, 78-83, diversos documents de l'Arxiu de l'Hospici de Girona, altres de l'Arxiu Diocesà i algun de l'Arxiu de Protocols. A 97-104, 153-159, 171-177, 193-204, 242-250, 278-286, 343-350 i 353-360, continuant en XIX, 9-17, 50-60, 74-85, 108-118, 136-145, 170-180, 200-211, 233-244, 258-267, 289-300 i 321-331, Emili Grahit escriu *Gerona durante la Guerra de Sucesión*, donant a cada pas documents dels «Manuals d'Acords» de l'Arxiu Municipal. Finalment, cal remarcar l'estudi d'E. C. Girbal, *La Universidad Literaria. Datos y documentos inéditos*, 115-127, 142-145 i 210-217, on són publicades les ordinacions de l'Estudi General gironí i el document de col·locació del doctorat en teologia a favor de Manuel Soler (1 agost 1703).

Com es veu, predomina una impressió de gran varietat amb un punt de dispersió i desordre. Ni pel que fa a la metodologia de la publicació de documents, ni pel que fa a l'ull clínic que en valora la importància, no ens trobem davant una tasca organitzada i conscient. La generació d'historiadors que s'aplega entorn de la «Revista de Gerona» està posseïda per la febre del document antic. Se sap que existeix: ho demostren Jaume Villanueva, el P. Flórez, F. Monsalvatje, els Bofarull, els Milà, Rubió, etc. Però som molt lluny de la problemàtica total que genera l'existència de documents històrics en dipòsits més o menys organitzats. Mai no es lamentarà prou a Catalunya el fet que l'obra formidable de Jaume Caresmar i dels seus col·laboradors del monestir de les Avellanes no hagués estat publicada. Aquesta generació d'historiadors gironins de la «Revista» representen una regressió neta pel que fa a l'immens esforç de recerca i de sistematització de la documentació catalana antiga duta a terme pels premonstratencs. Els nostres autors gironins són encara a les beceroles del contacte amb el document antic i, en general, no li donen cap tractament que depassi l'interès d'una mera curiositat local. L'esforç dels canonges de les Avellanes tenia una altra ambició i va esbossar una panoràmica engrescadora del conjunt de la documentació que es conservava a Catalunya fins al segle XVIII. És del tot segur que la generació positivista que s'aplega entorn de la «Revista de Gerona» s'hauria vist sol·licitada per interessos més vastos, si hagués pogut entrar en contacte amb la tasca de Caresmar i dels seus seguidors, si més no pel que fa a la documentació gironina. I no solament ells, sinó també un Francesc Monsalvatje i els qui l'han se-

guit després, ja ben entrat el nostre segle. Quan hom té a la vista l'enorme tasca dels premonstratencs, desigual i inacabada en molts punts, però essencial en la seva magnitud, es comprèn l'enorme desgràcia que es va produir amb el tall precís i rodó entre l'erudició històrica catalana del segle XVIII i la que tímidament apunta en la «Revista de Gerona». Aquella erudició, amb tots els seus defectes (i amb moltes més virtuts que defectes), va voler abastar d'un cop d'ull ambició tota la història de Catalunya: literària, econòmica, documental, religiosa, bibliogràfica, etc. Els premonstratencs van iniciar un projecte, encara avui inèdit, de fer inventari general, a base de llençar-se sobre els documents i organitzar-los en aspectes i divisions, cada vegada més complexos. Després d'ells van venir el silenci, les destruccions i l'oblit. Tot l'esforç d'una generació va quedar arraconat i inútil (encara ho és, en gran part, avui dia). Aquesta és una de les condicions que més negativament ens fan veure la historiografia catalana del segle XIX, sense que això vulgui negar-li els mèrits que a dreta llei li corresponen. L'escola gironina, aferrada als textos de Villanueva i de la *España Sagrada*, només es veié sol·licitada a fer aportacions en la mesura que va explotar la documentació que més a mà tenia. Ara bé, fou una explotació enormement limitada en la seva ambició, sense context, sense depassar gairebé mai la pura curiositat local. No cal ara regatejar-los els mèrits del que van saber fer. Però segurament fugiríem de context nosaltres, si no assenyalàvem la contradicció que hem volgut subratllar entre unes possibilitats enormes, gràcies als camins fressats per una generació d'infatigables treballadors del document antic, i uns resultats magres, com a conseqüència de no haver-se produït el contacte fecundant, encara que fos a distància en el temps, entre uns mestres indiscutibles i uns possibles deixebles brillants i eficaços. I és ben possible que aquesta manca de contacte encara ens afecti avui a nosaltres. Perquè, com si no haguéssim après la lliçó repetida de les destruccions i actes vandàlics que s'han girat contra els testimonis més nobles de la nostra història, encara avui tota la problemàtica referent als textos catalans antics no ha superat l'estadi de les més tímides temptatives metodològiques de conservació i de recerca. I aquest és, potser, un dels errors que la nostra generació ja no pot trigar massa a esmenar, sota pena de reincidir en un dels oblitats que, a la llarga, es mostren més mortífers per a una col·lectivitat.

Passant als estudis de caire literari, en els quals es tracta o sorgeixen qüestions relacionades amb textos catalans antics, constatem que són prou més escassos. La sèrie s'obre a II, 121-130, amb un estudi d'Emili Grahit sobre el canonge Francesc Xavier Dorca i Parra (1736-1806), autor de les *Memorias para la historia de San Félix, mártir gerundense llamado el africano*, Barcelona 1799, de discursos i d'obres de dret. A les pàgines 182-191 del volum V, Enric Claudi Girbal escriu unes *Noticias de las antiguas representaciones litúrgicas o autos sacramentales en Gerona*, on, a més d'una llarga citació d'un discurs de Francisco de P. Canalejas sobre els autos sacramentals de Calderón de la Barca, dóna diverses notícies del «Manual d'Acords» i de les «Actes Capitulars» de la Catedral sobre diverses consuetes gironines entre 1360 i 1600. A VI, 116-121, el mateix Girbal escriu *Memorias de las predicaciones de S. Vicente Ferrer en Gerona*, on, entre d'altres documents, transcriu el text d'una làpida com-

memorativa del sermó predicat a Girona el 13 d'abril del 1409, al qual es van aplegar vint mil persones (més del triple dels habitants de la ciutat). A VI, 311-318, 325-335 i 370-377; i a VII, 1-7, 33-41, 92-95 i 129-134, Sinesi Sabater publica *Biografía de don Francisco Vicente García Rector de Vallfogona y juicio crítico de sus obras poéticas*, un dels primers intents moderns de reivindicar la personalitat literària del cèlebre rector. Al mateix VII, 233-243, sota el títol *Un cartel de desafío en la Edad Media*, E. C. Girbal publica documentació diversa de principis del segle XV entorn d'un deseiximent de Ramon de Besora contra Pere de Bergadà, paborde de l'Almoina del Pa, procedent de l'arxiu de la dita institució, guardat en l'Hospici Provincial. Al volum següent, 193-201, és estampat *Un desafío en el siglo XV*, que Josep Vives Siscar envià a E. C. Girbal en eco al treball que aquest havia publicat en el volum anterior; es tracta de la *Còpia del acte de batalla y paus que tingueren Martí de la Riva y Ferrando de Tapia en presència del se. Infant D. Henrich, Delegat per sa Magestat, ab la sentència de sa Illt. Señoria* (octubre 1469), que no es diu d'on prové. Al mateix volum, 289-299, Josep Ametller escriu *El infante D. Jaime de Mallorca y la traducción catalana del Libro de Consolación de Boecio*, motivat per l'edició d'aquesta obra, que acabava de publicar Marià Aguiló en la seva «Biblioteca Catalana», on encara dubta d'atribuir la paternitat de la traducció a Ginebreda o a Sapllana.

A X, 33-39, el mateix Ametller publica *La traducción catalana de Dycytis y Dares historiadores de Troya*, on dóna notícia d'un manuscrit del segle XV, de la seva possessió, en el qual hi ha el text català de les *Històries troianes*, i del qual dóna el pròleg i la taula de capítols. En el mateix volum, 12-19, 54-59, 78-86, 105-113, 151-158, 174-180, 237-246, 298-305; a XI, 14-21, 51-61, 87-93, 121-126, 147-155, 176-180, 217-222, 236-240, 278-283, 306-310, 359-364; i a XII, 24-29, 47-52, 115-125 i 164-173, es publica la traducció castellana de l'obra del cardenal Joan de Margarit i de Pau, *Templum Domini*. La idea de la publicació d'aquesta obra fou d'E. C. Girbal, que n'encarregà la traducció a mossèn Joaquim Gou i Solà. La traducció fou realitzada a base del text donat a conèixer pel P. Fidel Fita. És un dels treballs més ambiciosos de la «Revista» i una de les millors orientacions que podia emprendre. A XIII, 65-72, Josep Ametller publica *Contribución al nuevo diccionario de escritores catalanes*, on esmenta obres en llatí i en francès de pensionats gironins al col·legi d'En Bruguera, de Montpeller: Llorenç Clavillart, Josep Coquet, Ignasi Ros i Coquet, Jeroni Plaja, Tomàs Puig, Narcís Rosés i Massanet, Cristòfor Thomàs, Josep-Narcís Ferran, Josep Rabet i Colléll, Salvador Vila i Canals, Josep Casellas i Guinjaume, Ramon Pons i Mornau, Francesc Gelabert i Riera, Josep P. R. Boy i Santa Maria, Pau Jordi Francesc Estrada i Tomàs, Narcís F. J. Viñas i Barnoya, Manuel Lluís, Raymond F. N. Escarrà, B. N. Escarrà, Pere Caselles i Coll, Ramon Gelabert i Roig, Ferran Malpeu, F. Campderà i P. Martí Aulet. A 331-344 i 367-375, el mateix Ametller estudia i publica *Un Threno catalán dedicado a la toma de Constantinopla por los turcos*, extret d'un manuscrit de la Biblioteca Universitària de Saragossa, ja assenyalat per Víctor Balaguer, Manuel Milà i Francisco Amador de los Ríos, i probablement atribuïble a Francesc Ferrer o Farrer, del qual hi ha altres poesies relacionades amb tema oriental en el mateix manuscrit. A XIV, 257-263, és traduït un article de R. Beer sobre *El maestro*

Renallo escritor del siglo XI en Barcelona. A XVII, 33-43, 65-73, 97-100, 129-136, 161-163, 193-199 i 225-230, E. C. Girbal publica *El teatro en Gerona (apuntes para su historia)*, on es refereix de passada al primer teatre estable que va existir a la ciutat el segle XVIII, centrant-se tot seguit en la història del teatre durant el segle XIX. Finalment, a XVIII, 225-234, 257-266 i 321-329, el mateix Girbal estudia *El periodismo en Gerona* i esmenta la «Gazeta de Gerona» (1787-1800) i «Correo de Gerona» (5 febrer-3 agost 1795).

Pel que fa a estudis de caire jurídic, no podem passar per alt l'article de Manuel Viñas sobre la compilació local del segle XV, *Consuetudines Gerundenses*, publicada en I, 77-78, 269-272 i 413-421. A VII apareixen dos treballs d'aquesta matèria: *Antiguo régimen municipal de Palamós*, de Narcís Pagès, 165-172, i *Ordinaciones inéditas del condado de Ampurias del Siglo XVI*, de Botet i Sisó, 279-288, 297-303 i 366-374, on transcriu les ordinacions atorgades pel comte Enric de Trastàmara l'any 1514 i les del seu fill Alonso, del 1523, 1534 i 1553, segons un manuscrit del notari de Castelló d'Empúries, Onofre Caxàs, propietat de Botet.

Molt estrany hauria estat que a la «Revista de Gerona» no hi aparegués ni un sol estudi sobre numismàtica, en un moment que aquest ram de la història va fer avenços substancials al nostre país. Efectivament, a II, 497-504, Pella i Forgas escriu *Monedas de Palamós*, un article en el qual publica un document del lloctinent, l'infant Enric d'Aragó, pel qual es permetia de batre moneda al municipi de Palamós per valor de cinquanta lliures (1484). Més endavant, al volum XIII, 98-106, Botet i Sisó escriu les seves *Notas para el estudio de las monedas catalanas de la época de los condes y en especial de las de Gerona*, on documenta monedes gironines des de l'any 932 fins al 1107. Aquestes notes constitueixen un dels primers treballs del qui, en el seu temps, havia d'ésser el millor especialista en numismàtica de Catalunya.

Encara hauria estat més estrany que la «Revista de Gerona» no hagués parlat mai de qüestions relacionades amb els jueus. Per això no pot sorprendre que les contribucions sobre els jueus gironins siguin nombroses i es puguin comparar en importància als estudis de caràcter històric i literari. Ja en I, 17-20, el P. Fidel Fita, en una *Carta a D. Enrique C. Girbal, cronista de Gerona*, publica dos documents del bisbe Pere de Rocabertí, del 9 de juliol del 1321 i del 13 d'abril del 1323, provinents del respectiu «Liber notularum» de l'Arxiu Diocesà de Girona, referents als jueus de la Bisbal i de Castelló d'Empúries. Més endavant, 85-89, en *La aljama hebrea de Castellón de Ampurias y los piratas sarracenos en el Languedoc durante el año 1406*, publica cinc documents del registre 2351 d'ACA, Canc., relatiu a jueus castellanins. A V, 104-108, E. C. Girbal publica *Un testamento hebreo de la Edad Media*, copiat d'un manual notarial del 1469-1470, de l'Arxiu de Protocols, traduint-lo al castellà. Més avall, 275-277 i 299-302, Girbal tradueix al castellà i publica dues escriptures de l'Arxiu de l'Almoïna del Pa, la primera de les quals és d'un jueu convers, Abraham Aron, batejat Pere de Bordils, i la segona d'Orfila, muller seva (1407). En VIII, 341-349, és traduït un article d'Isidore Loeb aparegut a la «Revue des études juives», X (1885), 108-122, on Loeb donava notícia de cinc documents de venda fets per jueus, procedents de l'Arxiu de l'Almoïna del Pa, que li havien estat facilitats en fotografia

per E. C. Girbal, l'autor, diguem-ho sense més triga, de la *Historia de los judíos en Gerona*, Girona 1870; els documents en qüestió són del 1288, 1296 i 1352. A X, 129-134, Girbal publica i tradueix un petit pergami hebreu, trobat en ésser enderrocada una paret interior de casa Burgués, al carrer de la Força; el pergami conté Deut VI, 4-9 i 11, 13-21. A XII, 33-45 i 70-75 és traduït l'article d'Isidore Loeb, publicat a la «Revue des études juives», XV (1887), 1-18, sobre la controvèrsia doctrinal de Barcelona entre el convers Pau Cristià i Moisès ben Nahman de Girona. En les pàgines 225-229 del mateix volum, E. C. Girbal dona notícia, transcriu i tradueix una làpida hebrea, trobada en enderrocar una casa del barri del Mercadal; es tracta, molt probablement, de la llinda que els segles XIII-XV havia somat la porta de la sinagoga gironina. Per diligències del mateix Girbal, la làpida ingressà al Museu Arqueològic Provincial. A XVI, 33-43, sota el títol *Datos inéditos para la historia de los judíos en Gerona*, E. C. Girbal regesta seixanta-vuit documents, provinents de l'Arxiu de l'Almoïna del Pa, que abasten del 1191 al 1594 i es refereixen, com diu el títol de l'article, a jueus gironins, a les seves activitats i possessions. Finalment, a XVIII, 1-5, Girbal transcriu dos documents, un de l'Arxiu de l'Almoïna del Pa (1346) i l'altre de l'ACA (1432), en els quals s'entreveu el funcionament de la beneficència interna en el si de les aljames jueves catalanes. I a 33-37 regesta trenta-quatre documents provinents del llibre *Litterarum quistiarum* de l'Arxiu Diocesà de Girona, de l'Arxiu Històric Municipal de Girona, de l'Arxiu de Protocols i de l'Arxiu de la Pia Almoïna, on es documenten jueus conversos des de l'any 1378 fins al 1453, tot i que la major partida de conversions són del fatídic any dels grans «pogroms» peninsulars, 1391.

Queda un darrer aspecte a examinar: els treballs referents a la història de l'art, pocs en nombre, però no pas en substància. En V, 212-218, E. C. Girbal estudia *La custodia del Corpus de la catedral de Gerona*, obra del segle XV, i publica una nota coetània, despresa del corresponent *Llibre de deliberacions* del Capítol de la catedral, en la qual és detallat el pes de la custòdia i consignades les diverses partides de diners esmerçades en la seva construcció. Més avall, 460-464, el mateix Girbal exhuma una acta capitular del 28 de desembre del 1475, en la qual es regula la festa del bisbetó, una altra del 1539 i encara una del 1541 sobre la mateixa matèria. En VI, 52-60, Joaquim Botet publica diversos documents sobre el pont d'Esponellà, construït el 1442, i en dona descripció sumària. Més avall, 165-170, E. C. Girbal publica el contracte de construcció d'una creu d'or per a la catedral gironina, encomanada pel Capítol als argenters Antoni i Joan Coll, de Girona, i a Pere Joan Palau, de Barcelona, el 30 de gener del 1503. En el mateix volum, 192-194, 204-211, 251-256, 282-287 i 339-343, Josep Cortils i Vieta estudia l'església de Blanes, donant notícies diverses extretes de documents diocesans i parroquials sobre la seva construcció, beneficis i capelles, amb referències constants a l'historiador Roig i Jalpí. A X, 161-171, E. C. Girbal estudia l'arqueta aràbiga de la catedral de Girona del temps d'al-Hakem II (961-976), de la qual ja hem dit més amunt que porta una inscripció cúfica. A 371-374, sota el títol *Curiosidades*, es publica el contracte de construcció de l'orgue de la catedral, establert el 28 d'abril del 1591, entre el capítol de la Seu i l'orguener

Josep Bordons. A XI, 327-338, és publicada la traducció d'un article de Jules de Laurière, aparegut en el «Bulletin Monumental» de la Societat Francesa d'Arqueologia de Caen, sobre el mosaic romà descobert el 1876 a la Torre de Bell-lloc del Pla, prop Girona, amb anàlisi de les inscripcions que conté. A 353-356, Girbal estudia el tema dels músics que acompanyaven el viàtic i la melodia que tocaven i publica un document sobre l'origen d'aquests ministrils, que és la fundació, el 25 de novembre del 1680, feta pel canonge de Sant Feliu, Francesc Delfau, i dotació corresponent de tres pensions de censal de vint-i-dues lliures; el document prové de l'Arxiu de Protocols. A XII, 1-10, l'infatigable E. C. Girbal publica unes pàgines dedicades a *Tapicerías de la Catedral*, en les quals, a més de petites notícies extretes d'inventaris del 1470, 1551 i 1685, publica els contractes de fabricació de vuit tapissos per al cor de la catedral, dels anys 1560 i 1561, sis dels quals encara es conserven. Més avall, 65-68, ell mateix estudia el baldaquí de l'altar major de la Seu i publica un fragment del testament del canonge tresorer, Guillem Jofre (1292), en el qual llega per a la construcció del dit baldaquí o de l'absis de la catedral, alternativament, mil sous de Barcelona. A XV, 23-33, 55-62 i 75-80, E. C. Girbal publica l'inventari del tresor de la catedral fet el 28 de setembre del 1685, contingut en el *Novus liber negotiorum admodum illustris Capituli Sanctae Ecclesiae Gerundensis*, anotant la desaparició de peces que hi són esmentades i completant cada rúbrica de l'inventari amb documentació diversa procedent dels arxius gironins.

Arribats al terme de la nostra enquesta, poca cosa queda a dir. La «Revista de Girona» fou un esforç considerable d'un grup d'intel·lectuals gironins conduïts per Enric Claudi Girbal, els quals, mentre aquest visqué, van rendir pel que podien. Som conscients que no hem pas recollit molts trets que documenten el que va significar la «Revista» en la vida cultural gironina durant la Restauració que avui, immersos nosaltres en una restauració segona en el temps, ja podem anomenar primera. El punt de vista des del qual nosaltres ens hem atansat a la «Revista» és molt parcial. Però no deixa de ser significatiu. Els homes de la «Revista» s'orientaren molt més als estudis històrics que no pas als literaris i ja no diguem als científics. El millor que donà aquella generació foren alguns llibres d'història i algun instrument de treball fonamental, com és ara els tres volums de *Les monedes catalanes* de Joaquim Botet i Sisó, editades per l'Institut d'Estudis Catalans entre el 1908 i el 1911. Així, la generació de la «Revista de Girona» fou un exponent representatiu del desvetllament dels estudis històrics que provocà la Renaixença, i la contribució destacada de Botet al primer període esplendorós de l'Institut d'Estudis Catalans il·lustra vers on s'inclinava el grup gironí.

Com tantes iniciatives semblants al nostre país, la «Revista de Girona» no va poder superar la mort del seu director, que n'havia estat sempre l'ànima, allò que el llenguatge popular anomena amb el mot intencionadíssim de *factòrum*. Amb Girbal al davant, la «Revista» va tenir unitat i continuïtat. Després d'ell, s'acabà tot. Això ens fa pensar que la unitat, l'estil i l'orientació de la «Revista» depenien essencialment del seu director, de la seva curiositat personal i de la seva capacitat de treball. Fou un moment positiu, però breu, com tantes vegades passa allí on les iniciati-

ves privades positives no són acollides per institucions públiques amb el propòsit d'assegurar-ne la continuïtat. Avui que es parla tant a Catalunya de la societat civil, potser s'ho valdria de pensar que moltes iniciatives civils, tan útils com es vulgui per al conjunt social, no tenen cap futur si els poders públics no hi subvenen amb la seva acció planificadora, ordenadora i raonablement aplicadora dels pocs recursos que sempre tindrem. I, si les iniciatives civils no tenen futur, ja veurem quin serà el de la societat que les genera.

Més amunt hem fet esment d'una circumstància, que hem considerat negativa en el treball científic de la «Revista de Gerona»: el contacte nul amb el treball dels historiadors i documentalistes del nostre segle XVIII. Hem d'insistir en aquest fet, altrament el nostre judici sobre la tasca dels homes de la «Revista» no seria objectiu. I cal tornar a dir, perquè nosaltres almenys no caiguem en parany semblants, que els defectes principals, que trobem en la metodologia i en els interessos, que es manifesten a la «Revista de Gerona», provenen del fet que aquesta publicació, com tantes d'altres abans i després d'ella, no ha passat per la prova de foc que van passar els premonstratencs de les Avellanes: la consideració global de les fonts històriques documentals per a la història del nostre país. Al marge i abans dels problemes de com cal entendre la història i com s'ha d'interpretar, hi ha el problema de saber d'on cal extreure la matèria històrica. El mèrit del grup de les Avellanes va consistir a valorar positivament els dipòsits documentals particulars de la Catalunya del seu temps, sense menysprear-ne cap, al contrari, i sabent molt bé allò que representaven els grans arxius generals per al treball històric. En canvi, de la seva immensa tasca, aplanadora de molts problemes que sempre anguniegen l'historiador que comença una recerca, n'han viscut ben pocs historiadors catalans. Per això, i deixant de banda el tema de les destruccions posteriors, en la historiografia catalana moderna només han pesat alguns treballs basats en els grans arxius generals, començant per l'ACA. Posats a Girona, nosaltres creiem que si la generació de la «Revista de Gerona» hagués estat confrontada amb l'enorme treball de tria i regest dels premonstratencs, la seva curiositat històrica s'hauria vist considerablement assistida i convidada a treballar en un tractament dels documents molt més tècnic, rigorós i reditiçi. En canvi, el grup gironí es limita a fer la viu-viu enmig d'una paperassa, de la qual no sap que ha estat objecte d'una certa sistematització anterior, i treballa amb un tractament metodològic dels documents que és regressiu, comparat amb els mètodes que els avellanencs van aplicar a la documentació que trobaven. Els homes de la «Revista» eren positivistes del mètode històric, però no van saber mai que abans d'ells hi havia hagut a Catalunya un moviment formidable de sistematització positivista de la documentació a escala total. Els cent anys que els separaven de la generació de les Avellanes es van convertir en cent obllits.

La «Revista de Gerona», dèiem, es va acabar amb la mort del seu director. És el trist destí de les iniciatives que neixen sense escola i no poden crear-la. A la segona meitat del nostre convuls segle XX, una altra «Revista de Gerona», més tard de «Girona», impulsada per la Diputació de Girona i tothora viva, va intentar de conservar el record de la primera. Nosaltres no hem de fer cap més valoració que aques-

ta: un país, on les coses bàsiques —i la recerca en deu ser una— es fa amb continuïtat nul·la, sense programes, amb dificultats materials de tota mena i amb girades d'esquena sobtoses als treballs útils de les generacions anteriors, ben poca cosa tindrà a dir al món, on l'organització tècnica és el senyal i l'instrument de la modernitat, que es renova dia a dia.